

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 6, 2012 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 336.76:339

Н. О. Гребенюк,
доцент кафедри фінансів та кредиту Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

СУЧАСНИЙ СТАН БОРГОВОГО ФІНАНСУВАННЯ ПРОЕКТІВ

У статті розглянуто сучасний стан фінансування довгострокових інвестиційних проектів. Обґрунтовано основні вимоги, що висувуються до позичальників інвестиційних кредитів, та запропоновано засоби зниження ризиків фінансування та реалізації проектів.

The current state of the long-term financing of investment projects is considered in this paper. We also describe base requirement to borrower of investment credit. The methods for reduction of financial risks and realization of projects are proposed.

Ключові слова: інвестиційний проект, фінансування, інвестиційне кредитування, проектне фінансування.

Key words: investment project, financing, investment crediting, project financing.

Вступ. Постановка проблеми у загальному вигляді. У відповідності до діючої Національної стратегії розвитку «Україна – 2015» та розробленого проекту «Стратегії інноваційного розвитку України в 2010-2020 роках в умовах глобалізаційних викликів» [1] розвиток України повинен базуватися на розвитку інноваційних технологій. Основним завданням нової стратегії стає створення виробництв, що реалізують новітні технологічні уклади, і вихід на внутрішній і зовнішній ринки з наукомісткою продукцією світового рівня. Реалізації подібних проектів потребує значних фінансових вливань. Отже розширення процесів довгострокового інвестиційного кредитування реального сектору економіки постає одним з першочергових завдань фінансово-кредитної системи України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На даному етапі питанням фінансування реальних проектів присвячено праці багатьох українських теоретиків та практиків: Внукової Н.М., Бажанова О.Е., Воробійової О.І., Сословського В.Г. та ін. Які зазначають значну роль кредитування у фінансовому забезпеченні інвестиційної діяльності, розкривають особливості різних методів надання коштів, але вони не наводять достатніх аргументів задля підвищення зацікавленості українських банків у розширенні обсягів інвестиційних кредитів.

За даними Держаного статистичного управління України у останні роки інвестиційна діяльність підприємств переважно фінансувалась за рахунок власних коштів (див. табл. 1).

Таблиця 1.
Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування [2]

	2007		2008		2009		2010		2011	
	Млн. грн.	В %	Млн. грн.	В %	Млн. грн.	В %	Млн. грн.	В %	Млн. грн.	В %
Усього	4136,2	100,0	4751,8	100,0	2670,1	100,0	3754,2	100,0	5599,2	100,0
у тому числі за рахунок										
коштів державного бюджету	164,3	4,0	81,9	1,7	49,2	1,8	38,3	1,0	41,7	0,8
коштів місцевих бюджетів	131,2	3,2	254,5	5,4	72,8	2,7	82,4	2,2	168,6	3,0
власних коштів підприємств та організацій	2047,0	49,5	2617,5	55,1	1755,9	65,8	2351,2	62,6	3344,8	59,7
кредитів банків та інших позик	788,9	19,1	627,3	13,2	290,6	10,9	247,4	6,6	940,7	16,8
коштів іноземних інвесторів	124,1	3,0	95,4	2,0	48,9	1,8	13,3	0,4	23,2	0,4
коштів населення на індивідуальне будівництво	738,0	17,8	902,8	19,0	324,9	15,2	815,6	21,7	882,0	15,8
інших джерел фінансування	142,7	3,4	172,4	3,6	127,8	4,8	205,9	5,5	197,4	3,5

Як бачимо, кредити банків у якості джерел фінансування інвестиційних проектів склали лише 16,8%, а враховуючи стрімке скорочення кількості інноваційних продуктів, можливо зазначити нагальну потребу у стимулюванні банківського сектора в розширенні цього напрямку вкладання коштів.

Отже, не дивлячись на глибину та різнобічну розробленість даної проблематики та враховуючи нагальну практичну потребу, дослідження питань боргового фінансування інвестиційних проектів є актуальним.

Метою статті є розкриття сутності, позитивних та негативних рис різних методів довгострокового фінансування інвестиційних проектів підприємств.

Виклад основного матеріалу. Реалізація довгострокових інвестиційних та інноваційних проектів лише за рахунок власних коштів підприємств є економічно неможливою та недоцільною, тому слід збільшувати частку боргового фінансування цих програм шляхом банківського кредитування.

В Україні криза банківської системи стала наслідком надмірної кредитної експансії упродовж 2005-2008 рр., тому що темпи приросту обсягів кредитування були дуже високими і в середньому становили близько 70% за рік. Тобто, темп зростання кредитів банків перевищував темп зростання ВВП України майже у 10 разів. У наслідок цього у період рецесії 2009-2010 років відбувся обвал кредитного ринку з суттєвим скороченням наданих коштів і лише зараз можливо спостерігати поступову активізацію кредитної активності банків.

За умов розширення ресурсної бази, зростання рівня вільної ліквідності банків, а відтак зниження вартості кредитів, розпочався процес щомісячного приросту залишків заборгованості за наданими кредитами. Завдяки цьому їх загальний обсяг за 2011 рік збільшився на 70,5 млрд. грн., або на 9,6% до 804,8 млрд. грн. (за 2009 рік – зменшився на 1,5%) [3]. Це відбулося в основному за рахунок зростання кредитів, наданих сектору нефінансових корпорацій та сектору загального державного управління у національній валюті (рис. 1).

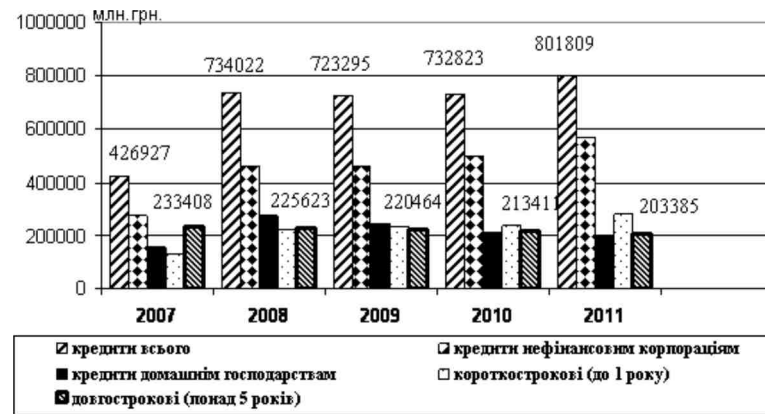

Рис. 1. Динаміка кредитів, наданих в економіку України в 2006-2011 рр. [3].

Переважа банками надавалася кредитуванню підприємств переробної промисловості (33,13% від загального обсягу залишків за кредитами сектору нефінансових корпорацій) та торгівлі (28,13%) [3].

За даними НБУ, протягом 2011 року обсяги проблемних кредитів у порівнянні з 2010 роком збільшилися (із 69,935 млрд. грн. до 89,667 млрд. грн.), і станом на 01.12.2011 їх частка у кредитному портфелі банків становила 11,95%.

За термінами користування найбільше зростання у річному обчисленні спостерігалось за кредитами, наданими на строк до 1 року – на 22,8%, на строк от 1 до 5 років на 6%, на строк більше 5 років на 14,4%. Це вплинуло на зміну строкової структури кредитних вкладень: частка залишків за кредитами із терміном погашення до 1 року за рік збільшилася та становила 41,6%.

Традиційно у структурі кредитів за цільовими вкладеннями переважали кредити у поточну діяльність. Частка цих кредитів у загальному обсязі залишків за кредитами, наданими сектору нефінансових корпорацій, внаслідок зниження активізації кредитування інвестиційної діяльності, мала тенденцію до зростання та досягла на кінець 2011 року 84,1% загального обсягу кредитів (див. табл.2).

Таблиця 2.

Кредити, надані нефінансовим корпораціям, за цільовим спрямуванням і строками погашення
(залишки коштів на кінець періоду) [3]

	2007	2008	2009	2010	2011
Усього, млрд. грн.	260,5	443,7	462,2	500,9	575,5
Кредити у поточну діяльність, млрд. грн.	217,3	359,1	373,8	415,7	484,2
у % до загального обсягу	83,4	80,9	80,9	82,3	84,1
у тому числі: До 1 року, млрд. грн.	104,3	183,4	191,2	198,7	242,9
Від 1 до 5 років, млрд. грн.	101,2	153,5	158,2	184,9	181,7
Більше 5 років, млрд. грн.	11,9	22,2	24,3	32,0	59,7
Кредити на придбання, реконструкцію та будівництво нерухомості, млрд. грн.	10,6	18,3	17,7	13,6	10,3
у % до загального обсягу	4,1	4,1	3,8	2,7	1,8
у тому числі: До 1 року, млрд. грн.	1,4	2,8	2,7	2,1	1,4
Від 1 до 5 років, млрд. грн.	5,9	8,3	7,6	4,8	3,5
Більше 5 років, млрд. грн.	3,4	7,2	7,4	6,8	5,4
Інші кредити в інвестиційну діяльність, млрд. грн.	32,6	66,3	70,8	71,6	81,0
у % до загального обсягу	12,5	18,5	15,3	14,3	14,1
у тому числі: До 1 року, млрд. грн.	2,3	4,1	5,5	7,4	7,0
Від 1 до 5 років, млрд. грн.	21,2	41,4	40,7	34,4	38,9
Більше 5 років, млрд. грн.	9,1	20,8	24,6	29,8	35,0

Загалом заборгованість за кредитами наданими на інвестиційні цілі склала 91,4 млрд. грн. Велика частина наданих банківською системою України інвестиційних кредитів представлена іпотечними кредитами. Хоча в наслідок впливу світової фінансової кризи цей напрям кредитування відчув найбільшого негативного впливу, в Україні відновлюється іпотечне кредитування. У першу чергу програма «Доступне житло».

Щоб підтримати будівельну галузь держава вже в 2011 застосувало нестандартний хід: дало можливість Державній Іпотечній Установі (ДІУ) рефінансувати не тільки іпотечні кредити, але й давати через банки-партнери кредити забудовникам для добудови об'єктів з високим ступенем готовності. Через 6-7 років ДІУ планує взяти під контроль половину ринку житлових кредитів. Обсяги збільшать за рахунок рефінансування банків у національній валюті. В країні ухвалено рішення виділити цій установі 1,5 мільярда гривень для кредитування будівництва й у першу чергу будівництва доступного житла під 14-15% річних [4].

В 2012 році в Державній іпотечній установі банкірам обіцяють 900 млн. грн. на рефінансування іпотеки, а також 700 млн. грн. – на фінансування об'єктів незавершеного будівництва (у 2011 році ДІУ вдалося надати банкам усього 100 млн. грн. для кредитування позичальників не більш ніж під 15%). Ці кошти будуть знайдені, якщо ДІУ продасть банкам облігацій на 1,5 млрд. грн. [4]. Але розвиток лише однієї будівельної галузі хоча й надасть нові робочі місця та дещо покращить умови проживання окремих громадян, він не дозволить у достатній мірі забезпечити ріст ВВП та рівень життя населення України.

Відновлення конкурентоспроможності української промисловості повинно базуватися на впровадженні в виробничий процес нових ресурсо- та енергозберігаючих технологій, тобто за рахунок реалізації інноваційних методів ведення бізнесу. Основними перешкодами на шляху такої підприємницької ідеї постає брак коштів й довгий термін впровадження та окупності нових технологій. Отже слід збільшувати ресурсну базу інноваційного розвитку за рахунок інших джерел таких як банківське інвестиційне кредитування.

Як зазначає Петрук О. М., інвестиційне кредитування традиційно поділяють на проектне фінансування, фінансування будівельних проектів (іпотечне кредитування) й безпосередньо інвестиційне кредитування [5].

Проектне фінансування – специфічна система фінансування інвестиційних проектів на консорціумних засадах, тобто із залученням у якості соінвесторів комерційних банків і інших фінансових інститутів для реалізації великомасштабних проектів, що мають державну підтримку. Проектне фінансування це та область кредитування, де ризики по фінансуванню проекту частково бере на себе банк-кредитор, оскільки передбачається фінансування проекту, що лише створюється, і розрахунок окупності проекту ведеться від очікуваної вигоди від реалізації проекту [6]. Відповідно, підприємство планує розраховуватися з банком-кредитором за кредитом за рахунок отриманих від реалізації проекту доходів. За рахунок проектного фінансування реалізуються нові самоокупні напрями бізнесу діючого підприємства, або створення нового підприємства / виробництва. Банк-кредитор може навіть стати прямим інвестором підприємства, тобто здійснити вкладення безпосередньо в його статутний капітал, якщо розраховує на збільшення грошових потоків компанії надалі й відповідно одержання прибутку від своїх інвестицій.

Проектне фінансування досить новий вид фінансового забезпечення проектів в Україні, тому слід чітко розуміти його особливості (див. рис.2).

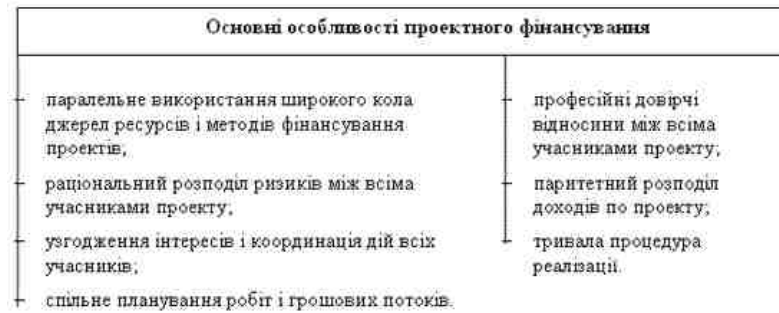

Рис. 2. Особливості проектного фінансування

Головною особливістю, що стримує розвиток цього методу довгострокового фінансування проектів, є необхідність побудови довгострокових стійких довірчих відносин між всіма учасниками (ініціатором проекту, фінансовою установою, державою, постачальниками та керуючою структурою). Що в умовах нестійкого бізнес середовища в Україні майже не можливо. Тому його найчастіше використовують в рамках роботи ФПГ (фінансово-промислових груп) або на засадах м'яких форм інтеграції (асоціацій, альянсів чи спільнот).

Фінансування будівельних проектів являє собою надання кредитів з метою будівництва житлових, комерційних і виробничих об'єктів [7]. Як правило, банк фінансує будівельний проект при наявності готового пакета необхідної дозвільної документації для проведення будівельно-монтажних робіт, затвердженої проектно-кошторисної документації, оформленої земельної ділянки. Тобто до фінансування банк залучається на інвестиційній стадії реалізації проекту, коли підготовчий етап проекту, проектні й інші підготовчі роботи, уже здійснена без участі банку. У даному напрямку найбільш високі вимоги до частки вкладення підприємством-позичальником у реалізацію проекту власних коштів. При розгляді проекту, розраховується економічний ефект від передбачуваного використання споруджуваних площ, чи будуть вони здаватися в оренду або будуть надалі реалізовані. Як зазначалось вище, цей напрямок розвитку будівельної галузі було взято під контроль держави та він напругу буде залежати від обсягів державного фінансування.

Інвестиційне кредитування передбачає вливання довгострокових грошей у підприємство, що ближче всього до поняття довгострокового кредитування.

Найчастіше програмою інвестиційного кредитування користуються різні підприємства виробничого характеру. Даному виду кредиту притаманна одна особливість: кредитні кошти можна одержати винятково на організацію нового бізнесу, або на проведення робіт з модернізації на існуючому підприємстві. Кредит можна одержати тільки на певну інвестиційну програму, приміром, на репрофілювання підприємства, розширення виробництва, реалізацію нових проектів, придбання сучасного встаткування, переоснащення, відновлення основних фондів, придбання додаткового встаткування, розширення автопарку або парку техніки, придбання й запуск ще однієї аналогічної лінії встаткування, покупка ще одного магазину, розширення поточної діяльності. Тобто підприємство продовжує рух у звичному напрямку або, якщо воно відкриває новий напрямок, то тільки при наявній можливості покрити всі ризики прибутком, що одержується від поточної діяльності.

Насамперед, для інвестиційного кредитування характерна наявність фінансованого проекту, нового або вже існуючого, на реалізацію або розвиток якого й направляються кредитні ресурси. При цьому банк-інвестор фактично не приймає на себе ризиків, пов'язаних з реалізацією фінансованого проекту. Але результат прийнятого рішення на користь кредитування проекту залежить від планованого доходу за проектом. Це напрямок кредитування для банків менш ризикований, оскільки в розрахунок беруться фактичні показники діяльності підприємства за аналізований період, прогнозні показники будуються без урахування впровадження проекту, тому що підприємство продовжувало б займатися поточною діяльністю при тих же обставинах і при цьому оплачувало б видатки за інвестиційним кредитом. Базові умови інвестиційного кредитування трохи відрізняються від короткострокових кредитів [8]:

- готовність позичальником вкласти власні кошти в проект або документально підтвердити зроблені вкладення;
- щомісячне погашення відсотків з відстрочкою погашення кредиту;

- строк кредиту до семи, в окремих випадках до десяти років, особливо якщо позичальник реалізує проект із державною підтримкою. Строк окупності інвестиції не повинен перевищувати строк кредитування;

- графік погашення боргу погоджується з позичальником і безпосередньо залежить від параметрів фінансованого проекту;
- необхідно майнове забезпечення;
- кредит може бути наданий з метою фінансування раніше понесених витрат або рефінансування наявної заборгованості перед іншими кредитними організаціями, залученими для фінансування інвестиційних витрат.

Отже інвестиційний кредит містить ряд суттєвих переваг для функціонуючих підприємств. Однак у нього присутні й деякі недоліки. До них можна віднести обов'язкову передачу всіх необоротних активів, що належать позичальникові, банку доти, поки проектований об'єкт не буде уведений в експлуатацію. Таким чином, активи компанії будуть «заморожені» на часто тривалий строк, за який активи могли б бути пушені в оборот.

Отримання довгострокових інвестиційних кредитів є оптимальним не лише для розвитку виробничих підприємств, є безумовним для інноваційного розвитку економіки України, але воно повинно бути вигідним й для банків. Надання коштів на довгий термін дозволяє банкам будувати довгострокові фінансові плани, більш ефективно управляти грошовими потоками, забезпечувати майбутнє надходження коштів як за рахунок повернення кредиту, сплати відсотків, так і за рахунок збільшення грошових оборотів розвиваючихся підприємств та розширення зовнішніх ринків збуту національної продукції. Але за для успішної реалізації інноваційних проектів банкам слід підвищити вимоги до позичальників:

- Кредитування інвестиційних проектів повинно передбачати наявність чітко проробленого бізнес-плану, техніко-економічного обґрунтування, контрактів (домовленостей, угод), у яких обґрунтовано поставку закупаваного майна, реалізацію необхідних робіт.

- Безумовно позичальник, або в окремих випадках підприємство-поручитель, повинен мати стійке фінансове становище, бути здатним якісно обслуговувати й вчасно погашати надаваний кредит. Таким чином, у розрахунок приймається попередній та поточний фінансовий стан підприємства, величина прибутку, динаміка зростання показників, стабільність, кредитоспроможність, платоспроможність підприємства, але так само має немаловажне значення й сам інвестиційний проект, його показники ефективності та ризикованості, динаміка руху грошових потоків та перспективи розширення ринків збуту.

- Реалізацію, точніше фінансування проекту банк не повинен брати на себе на всі сто відсотків, потрібно обов'язково часткові вкладення позичальником власних коштів, що коливаються на рівні від двадцяти до п'ятдесяти відсотків від загальної вартості проекту. При цьому можливо зарахувати вже здійснені позичальником на стадії підготовки проекту вкладення, але строк здійснення таких вкладень треба обмежити.

- Інвестиційне кредитування також як і інші види банківського кредитування передбачає наявність забезпечення, тобто кредити надаються під ліквідну заставу, яка або є в наявності у позичальника або буде створена у процесі реалізації кредитуємого проекту.

- При розгляді проекту треба враховувати досвід ініціатора проекту в реалізації подібних проектів. Даний фактор не є визначальною, але він підвищує ймовірність позитивного рішення банку про надання кредиту.

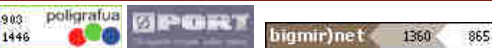
Крім того, банкам слід в обов'язковому порядку аналізувати афілійовані (взаємозалежні) з позичальником підприємства, а також стан ринку збуту та ступінь насиченості галузі рівними конкурентами. Проведення такого аналізу безумовно ускладнить процедуру надання кредиту, дещо підвищить його вартість, але суттєво знизить ризики неповернення коштів, що можуть виникнути у наслідок реальної недостатньої ефективності проекту, обумовленої скороченням обсягів збуту та падінням цін на продукцію позичальника.

Висновки та пропозиції. Впровадження зазначених заходів дозволить збільшити обсяги боргового фінансування інвестиційних проектів без значного підвищення їх вартості і ризикованості реалізації. Тим самим полегшить доступ виробничих підприємств до довгострокових відносно дешевих фінансових коштів й дозволить їм реалізовувати стратегію економічного розвитку. Подальші дослідження можливо зосередити на вивченні можливостей створення бізнес-кластерів, що б об'єднували науково-дослідні установи, виробничі підприємства та фінансово-кредитні установи на базі їх спільної фінансової зацікавленості в успішній реалізації інвестиційних проектів на паритетній основі.

Література:

1. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів (Проект), розр. Комітет з питань науки і освіти в Інтернеті за адресою <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish>
2. Статистичні данні на сторінці Державної служби статистики України в Інтернеті за адресою <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/statistical-information/6-investment-and-construction-activity/46--2002-2009.html>.
3. Статистичний бюлетень (електронне видання) на сторінці НБУ в Інтернеті за адресою <http://www.bank.gov.ua/Statist/elbul.htm>.
4. <http://www.ipoteka.gov.ua> – офіційний сайт Державної іпотечної установи.
5. Петрук О. М. Банківська справа: Навч. посіб. — К.: Кондор, 2010.- С. 156.
6. Сословський В. Г. Проектне фінансування: Дистанційний курс/ Ун-т банк. справи Нац. банку України. - Електрон. текстові дані. - К.: УБС НБУ, 2010.
7. Внукова Н.М., Бажанов О.Е., Іпотечний ринок: теорія і практика: монографія. – Х.: ХНІЕУ, 2008. – С. 87.
8. Кредитно-інвестиційна діяльність банків України: / Воробйова О.І. – К.: АРІАЛ, 2010. – С. 215.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"